

Kolejne stanowiska szafranki czerwonej *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ, 1832) w Południowej Wielkopolsce oraz uwagi o jej wykrywaniu i udziale obserwatorów przyrody w badaniach ważek

New records of the Scarlet Dragonfly *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ, 1832) in the South Wielkopolska region (SW Poland) and some remarks about its detecting and the participation of amateurs in odonatology

Paweł T. DOLATA, Artur STAWICKI, Tomasz ŻUK

Południowowielkopolska Grupa OTOP, ul. Wrocławska 60 A/7, 63-400 Ostrów Wielkopolski;
p.dolata@op.pl, a.stawicki@poczta.onet.pl, tomasz.zuk@post.pl

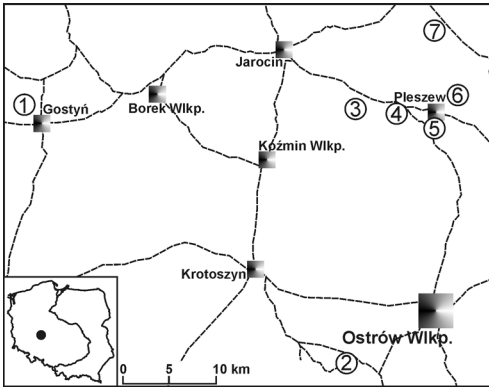
W uzupełnieniu notatki o szafrance czerwonej w powiecie pleszewskim (ŻURAWLEW 2009), podajemy jej stwierdzenia w sąsiednich powiatach Południowej Wielkopolski. Użyte skróty: PB – Paweł BUCZYŃSKI, AS – A. STAWICKI, TŻ – T. ŻUK.

1. Odolanów (powiat ostrowski, 51°35' N, 17°39' E, UTM: XT81): 1 ♂ (fot. TŻ, det. PB) 28 V 2007 r. na polu zboża 200 m od glinianek w zachodniej części miasta. Około 30 lat temu zaprzestano tu wydobywania gliny i stworzono 5 stawów o łącznej powierzchni ponad 3 ha. Obecnie są one intensywnie zarybiane i użytkowane wędkarsko. Tylko dwa duże stawy o łącznej powierzchni ok. 3 ha i średniej głębokości 1,5 m przez cały rok są wypełnione wodą; małe stawy co najmniej raz w roku mają spuszczaną wodę, a raz na kilka lat – mechanicznie oczyszczane dno. Woda w stawach pochodzi głównie z opadów, w okolicy brak jest cieków wodnych (J. ZAJĄC inf. ustna). Z roślinności wodnej występują głównie: *Myriophyllum* sp., *Elodea canadensis*, *Ceratophyllum* sp. Wszystkie brzoogi porastają: *Phragmites australis*, *Typha* sp. (mniej liczna) i *Salix* sp. (sporadycznie usuwane lub przycinane). Stawy otoczone

są prawie w połowie lasem, w pozostałej części – topolami i młodymi, krzewiastymi wierzbami.

W latach 2007 i 2008, przy braku ukierunkowanych na ważki badań, sfotografowano ich tu (TŻ), poza *C. erythraea*, 11 gatunków: *Calopteryx splendens* (HARR.), *Platycnemis pennipes* (PALL.), *Ischnura elegans* (VANDER L.), *Pyrrhosoma nymphula* (SULZ.), *Coenagrion puella* (L.), *Erythromma viridulum* (CHARP.), *Aeshna mixta* LATR., *Libellula depressa* L., *L. quadrimaculata* L. i *Sympetrum sanguineum* (O.F. MÜLL.). Są to gatunki typowe dla glinianek: prawie wszystkie odnotowano na każdej z czterech glinianek omówionych przez ŻURAWLEWA (2009). Większość z nich stwierdził też MUSIAŁ (1972) nad starą, zarosniętą glinianką w Przygodzicach (ok. 12 km na wschód od Odolanowa), obecnie przekształcaną na staw rekreacyjny.

2. Kotlin (powiat jarociński, 51°54' N, 17°40' E, UTM: XT85): 1 ♂ (fot. AS, det. PB) 23 VI 2007 r. przy jednej z dwóch glinianek położonych ok. 1 km na południowy wschód od wsi. Zajmują one łącznie ok. 2 ha, głębokość miejscami dochodzi do 10 m. Otoczone są w połowie lasem, w połowie polami.



Ryc. 1. Znane stanowiska *Crocothemis erythraea* w południowej części Wielkopolski. Numery stanowisk: 1 – Stary Gostyń (WENDZONKA 2007); 2 – Odolanów, 3 – Kotlin (niniejsza praca); 4 – Kowalew, 5 – Nowa Wieś, 6 – Lenartowice, 7 – Kwileń (ŻURAWLEW 2008).

Fig. 1. Known localities of *Crocothemis erythraea* in the south part of Wielkopolska region. Localities no: 1 – Stary Gostyń (WENDZONKA 2007); 2 – Odolanów, 3 – Kotlin (this article); 4 – Kowalew, 5 – Nowa Wieś, 6 – Lenartowice, 7 – Kwileń (ŻURAWLEW 2008).

Zbiorniki bardzo mocno zarasta *Elodea canadensis*, przy brzegach występuje *Phragmites australis*. Zasilane wodą z opadów i drenów polnych, są intensywnie zarybiane i eksploatowane wędkarsko.

Zdjęcia dowodowe znajdują się w zbiorach autorów i Kartoteki Przyrodniczej Południowej Wielkopolski (KPPW).

Oba stanowiska znajdują się w odległości 35 km od siebie. Glinianki w Kotlinie leżą 4–16 km na zachód lub południowy zachód od glinianek w powiecie pleszewskim, na których występowanie *C. erythraea* stwierdził ŻURAWLEW (2009), a te w Odolanowie w odległości 34–48 km na południe lub południowy zachód od nich. Kotlin i Odolanów leżą też odpowiednio ok. 50 km na zachód i 60 km na południowy zachód od Starego Gostynia, gdzie *C. erythraea* znalazł WENDZONKA (2007) w roku 2002 (Ryc. 1).

W przypadku obserwacji z Odolanowa zwraca uwagę wczesna data, gdyż według WENDZONKI (2005) owady dorosłe tego gatunku występują w Polsce od czerwca do października.

Oba stwierdzenia warte są też dłuższego komentarza. Szafranki zostały „ujawnione” dopiero przy zbieraniu danych o ważkach do KPPW (DOLATA 2004; DOLATA, RACHEL 2006) w celu zbiorczego ich przekazania do bazy danych „Atlasu rozmieszczenia ważek (Odonata) Polski” i oznaczone przez weryfikującego je – z dużą życzliwością i nakładem czasu – dr. Pawła BUCZYŃSKIEGO. Gdyby nie wszystkie te warunki: istnienie zorganizowanej, lokalnej grupy przyrodniczej i jej bazy danych, mobilizacja współpracowników (obserwatorów przyrody) przez koordynatora Kartoteki do przekazania danych do „Atlasu...”, pomoc odonatologa – to fotografie pozostałyby nieoznaczone i nie zaistniałyby w naszej wiedzy.

Do dnia 3 XII 2008 r. w KPPW zgromadzono (i przekazano do „Atlasu”) ponad 300 rekordów o oznaczonych do gatunku ważkach z 32 gatunków. Dane te pochodzą od 16 osób, z 33 pól UTM (patrz: http://www.pwg.otop.skygroup.pl/index.php?function=show_all&no=135), najwięcej z interesujących dla obserwatorów ptaków dużych stawów rybnych. Kartotekę prowadzi bowiem Południowowielkopolska Grupa Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków i jej członkowie stanowią większość współpracowników. Szafranki czerwonej na stawach rybnych, ani w innych siedliskach (częściej odwiedzano też stawy i zbiorniki wodne w miejscowościach) nie zanotowano. Z glinianek pochodzą 44 stwierdzenia, w tym oba tego gatunku. Ten fakt oraz dane ŻURAWLEWA (2009) sugerują, że *C. erythraea* w Południowej Wielkopolski preferuje takie siedliska.

Nad niewielką liczbą danych o tym ga-

tunku w Polsce zastanawiali się BERNARD (2006) i WENDZONKA (2007) w aspekcie jego ekspansji na Ukrainie oraz w krajach zachodniej Europy (np. Wielkiej Brytanii, Holandii i Niemczech), położonych na tych samych szerokościach geograficznych, co Polska. Ważną przyczyną jest niewątpliwie stosunkowo mała liczba odonatologów w Polsce, a co za tym idzie – dość niski, choć szybko wzrastający stopień zbadania odonatofauny kraju. Można też zastanowić się nad mniej oczywistym powodem. Jeżeli glinianki (lub szerzej: zbiorniki wtórne, np. MISZTA et al. 2007, WENDZONKA 2007) są preferowanym miejscem występowania tego gatunku w Polsce, to może to skutkować jego rzadszym wykrywaniem. Akwenty takie nie są bowiem szczególnie interesujące dla większości odonatologów, z reguły znajdują się też poza częściej badanymi terenami chronionymi (parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe; patrz tytuły polskich publikacji odonologicznych czy wystąpień na seminariach). Wykorzystanie do współpracy właśnie teraz, w dobie powszechnych cyfrowych aparatów fotograficznych, obserwatorów przyrody (przy obowiązkowej weryfikacji ich danych), może być jedną z metod zwiększenia wykrywalności tego gatunku oraz ogólniej – lepszego odonologicznego rozpoznania kraju, jak proponowała już MISZTA (2006).

W tym miejscu trzeba podkreślić, iż zainteresowanie i wytrwałość współpracowników każdego projektu zależne są w dużej mierze od ich traktowania przez jego organizatorów. Mając nie zawsze dobre doświadczenie w tym względzie z licznymi projektami ornitologicznymi, trzeba podkreślić dużą sprawność organizacyjną i życzliwość odonatologów (w naszym przypadku – głównie dr. Pawła BUCZYŃSKIEGO) dla przyrodników-amatorów, widoczną

tak w profilu „Odonatrix” i strony www.odonata.pl (teksty poradnikowe, dostęp do bazy literaturowej – TOŃCZYK 2005), jak i w indywidualnych kontaktach.

Dane o ważkach w Kartotece Przyrodniczej Południowej Wielkopolski zestawione są w arkuszu Excel, udokumentowane fotografiami i zgodnie z jej założeniami (DOLATA 2004; DOLATA, RACHEL 2006) dostępne dla specjalistów – zachęcamy do korzystania.

Dziękujemy serdecznie dr. Pawłowi BUCZYŃSKIEMU za oznaczenia ważek i pomoc przy tej notatce.

Piśmiennictwo

- BERNARD R. 2006. IV Międzynarodowe Sympozjum Odonatologiczne Worldwide Dragonfly Association, Pontevedra (Hiszpania), 26-30 lipca 2006 r. – sprawozdanie. *Odonatrix*, 2(1): 21–22.
- DOLATA P. T. 2004. Potrzeby i możliwości inwentaryzacji przyrodniczej w Południowej Wielkopolsce na przykładzie Ostrowa Wielkopolskiego. *Przyroda Południowej Wielkopolski*, 1: 14–21.
- DOLATA P. T., RACHEL M. 2006. Kartoteka Przyrodnicza Południowej Wielkopolski – założenia i pierwsze wyniki. *Ptaki*, 1'06 (51): 18–20.
- MISZTA A. 2006. Poszukiwany, poszukiwana – refleksje na początku piątego roku monitorowania ważek na Górnym Śląsku. *Odonatrix*, 2(2): 52–53.
- MISZTA A., BOROŃ M., CUBER P., DOLNÝ A. 2007. Pojawienie się *Aeshna affinis* (VANDER LINDEN, 1820) i *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ, 1832) w 2006 roku na zbiornikach pokopalnianych województwa śląskiego (Odonata: Aeshnidae, Libellulidae). *Odonatrix*, 3(2): 42–46.
- MUSIAŁ J. 1972. Ważki (Odonata) południowej Wielkopolski. Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią, XXV, Ser. B. *Biologia*: 69–81.
- TOŃCZYK G. 2005. Baza polskiej literatury odonologicznej. *Odonatrix*, 1(2): 21–22.
- WENDZONKA J. 2005. Klucz do oznaczania dorosłych ważek (Odonata) Polski. *Odonatrix*, 1 (Supl. 1): 1–32.
- WENDZONKA J. 2007. Drugie stwierdzenie *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ, 1832) w zachodniej

Polsce z uwagami o rozmieszczeniu i ekologii gatunku (Odonata: Libellulidae). Odonatrix, 3 (2): 33–39.

ŻURAWLEW P. 2009. Występowanie i stwierdzenie zachowań rozrodczych szafranki czerwonej *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ, 1832) (Odonata: Libellulidae) w powiecie pleszewskim (południowo-wschodnia Wielkopolska). Odonatrix, 5(1): 18–21.

Summary

Two new localities (within 35 km) of the Scarlet Dragonfly were recorded on the clay pits in the South Wielkopolska region: 1) Odolanów (Ostrów Wielkopolski district, 51°35' N, 17°39' E, UTM: XT81): one ♂ on

28th May 2007; 2) Kotlin (Jarocin district, 51°54' N, 17°40' E, UTM: XT85): one ♂ on 23rd June 2007. Those records were made 4–48 km from localities detected by ŻURAWLEW (2009) in Pleszew district (Fig. 1) and support his opinion about high importance of clay pits for this species. Both records came from Kartoteka Przyrodnicza Południowej Wielkopolski (Nature Database of the South Wielkopolska), the “citizen science” scheme, led by local group of the Polish Society for the Protection of Birds. The wider co-operation of the odonatologists with such groups and schemes is proposed in the article.

Key Words. Dragonflies, Odonata, Scarlet Dragonfly, *Crocothemis erythraea*, Poland, records, secondary habitats.

VI Ogólnopolskie Sympozjum Odonatologiczne PTE „Polska odonatologia: przeszłość, terażniejszość i przyszłość”, Poznań i okolice, 23–25 X 2009. Komunikat I

6th Polish Symposium of Odonatology of the Polish Entomological Society “Polish odonatology in the past, present time and future”, Poznań and environs, October 23–25, 2009. First announcement

Zarząd Sekcji Odonatologicznej PTE i Centrum Atlasu

Rok 2009 jest znaczącą datą w dziejach polskiej odonatologii. Bowiemy w tym roku kończą się prace nad pierwszą w historii książką poświęconą ważkom naszego kraju – „Atlasem rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce”: ma on ukazać się we wrześniu. Będzie to okazja, by podsumować dokonania badaczy ważek Polski i spojrzeć w przyszłość. W związku z tym serdecznie zapraszamy wszystkich miłośników ważek, amatorów i profesjonalistów, na VI Ogólnopolskie Sympozjum Odonatologiczne PTE. Mile widziane są wszystkie osoby zaintere-

sowane ważkami, nie tylko te prowadzące badania naukowe. W cieplej atmosferze środowiska polskich odonatologów jest miejsce także na wszelkie nieformalne aktywności, które jemu służą.

Głównym tematem obrad ma być Atlas. Planowane jest przedstawienie historii projektu, metodyki pracy, efektów i praktycznego sposobu korzystania z książki. A także zasłużonych postaci polskiej odonatologii, począwszy od CHARPENTIERA, HAGENA, DZIEŃDZIELEWICZA, ZAĆWILICHOWSKIEGO, FUDAKOWSKIEGO... Aż po MIELEWCZYKA.